

הקדמה

אך לא מבוארים מן ההבנה והידיעה.^ד
 (ד) אמר השכל: איזה מאומתים לך, ואיזה מבוארים לך.
 (ה) אמרה הנשמה: הנה מציאות ה', יחודו, נצחיותו, והיותו חוץ מן הגוף וכל מקרי גוף, חידוש העולם, נבואה, נבואת משה, תורה מן השמים ונצחיותה שלא תשתנה, כל הדברים האלה אני מאמנת ואני מבינתם, ואיני צריכה בהם ביאור. אבל ההשגחה, שכר ועונש, ביאת המשיח ותחיית המתים, מאמנת אני ודאי מפני חובת הדת, אבל הייתי חפצה לסבור בהם סברא שאשקוט בה.
 (ו) אמר השכל: מהו המתקשה לך בזה.

(א) אמרה הנשמה: תאותי ורצוני להתישב על קצת דברים מאותם שנאמר בהם (דברים ד לט) והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים^א, הרי הם מעיקרי אמונתנו שחייב כל האדם לדרוף אחרי ידיעתם כל אשר תשיג ידו.^ב
 (ב) אמר השכל: אנה פניך מועדות. הנה העיקרים הם י"ג, ועל איזה מהם תרצי להתבונן.
 (ג) אמרה הנשמה: הנה כל העיקרים הי"ג הנה הם מאומתים אצלי בלי שום ספק כלל, אבל יש מהם שהם מאומתים לי וגם מובנים, ויש מהם שהם מאומתים לי באמונה,

הקושי בהשגחה

הסברא רואה סוף הענינים להיכן הם מגיעים, מה רוצה האדון ב"ה בכריותיו, ולמה הוא מנהלם, ומה אחרית כל אלה, כי מעשי ה' ית'

(ז) אמרה הנשמה: המסיבות הגדולות המתהפכות בעולם המראות תמיד לכאורה הפך ההשגחה ח"ו. כל שכן שאין

מאיר הדעת

ד. עי' משנה תורה (הלכות יסודי התורה פ"א ה"א) יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא מציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו, ע"כ. ועי' ספר המצוות להרמב"ם (עשין א), ז"ל, היא הצווי אשר צונו להאמין האלהות, והוא שנאמין שיש שם עילה וסבה וכו'. [עי' במהדורת פרנקל שם שתרגום תיבת "להאמין" או מדוייק ויותר נוטה לומר כי התרגום הוא "לידע".] וכן עי' דבריו בפיה"מ בסנהדרין פרק י' (הנוסח הנדפס בש"ס וילנא) וז"ל, היסוד הראשון להאמין מציאות הבורא ית' והוא שיש שם נמצא שלם בכל דרכי המציאות הוא עילת המציאות וכו'. אמנם בתרגום של הראש אמנה לא מוזכרת המילה "להאמין" וכן בכל שאר היסודות לא נזכר לשון "להאמין".

א. עי' זהר ח"ב קסא ע"א: אי תימא מלה זעירא היא למנדע הא כתיב וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהו"ה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד הכא תליא כל רזא דמהימנותא למנדע מגו דא רזא דכל רזין למנדע סתימו (נ"א הוא דכל וכו') דכל סתימין יהו"ה אלהים שם מלא וכלא חד אתה הראת לדעת הכא רזא דרזין לאיגון ידעי מדין.
 תרגום: אם תאמר דבר קטן הוא לדעת הרי כתוב וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד כאן תלוי כל סוד האמונה לדעת מתוך זה סוד כל הסודות לדעת סתר (סוד של כל) כל הנסתרים יהו"ה אלהים שם מלא והכל אחד אתה הראת לדעת כאן סוד הסודות לידעי מידות.
 ב. עי' אות קצה.
 ג. עי' בנספח שהבאנו דברי הרמב"ם ב"ג עיקרים.

נראה בהם רוחב כל כך גדול, שאין שום לב מכיל אותם. והייתי רוצה שתלמדני דרך ישרה להבין יושר הענינים האלה, מבלתי נטות ימין ושמאל.

(ח) אמר השכל: אבל יש בכאן דברים קשים ועמוקים מאד, כגון, צדיק ורע לו, רשע וטוב לו (ברכות ז ע"א), שנתקשו על גדולי החכמים והנביאים, ואפילו למשה רבנו ע"ה, שאי אפשר להשיגם.

(ט) אמרה הנשמה: הפרטים שלא אוכל להבין, הנה אניח. אך שהכללים לפחות יהיו בידי ישרים, שאדע על כל פנים עצה וסברא ישרה בכל רוחב הדברים

האלה. ואז מה שלא תשיגהו ידיעתי, אומר לעצמי, לא עליך המלאכה לגמור (אבות פ"ב מט"ו).

(י) אמר השכל: זה ודאי, שהקב"ה הקים עולמו על המשפט, ומנהגו במשפט ישר ונאמן, וזה הדבר תראי אותו ברור בלי שום ספק, וכמו שהעיד הרועה הנאמן (דברים לב ד) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא"ה.

(יא) אמרה הנשמה: יושר המשפט הזה ועומק העצה השלמה הזאת שזכרת, הוא מה שאני חפצה לשמוע ממך באר היטב, דבר על בוריו.

מציאות האדם והעבודה מוטלת עליו

(יד) אמר השכל: היסוד הראשון שעליו עומד כל הבנין הוא, שרצה הרצון העליון שיהיה האדם משלים את עצמו ואת כל הנברא בשבילו, וזה עצמו יהיה זכותו ושכרו. וזכותו, לפי שנמצא שהוא מתעסק ויגע להשיג השלמות הזו, וכשישיגהו, יהיה נהנה רק מיגיע כפיו

(יב) אמר השכל: אך מה שצריך לברר ראשונה, הוא ענין מציאות האדם והעבודה המוטלת עליו, לדעת מהו התכלית הנרצה בכל זאת.

(יג) אמרה הנשמה: זה ודאי ענין שמבקש עיון הרבה להבינו על בוריו בכל חלקיו.

מאיר הדעת

נודעת, והוא ליקרא רחום וחנון. מקור לשון עלה ברצון הוא בזהר (ח"א פו ע"ב ועוד) כד סליק ברעותא דקב"ה למברי עלמא [תרגום: כאשר עלה ברצון הקב"ה לברא העולם]. והרצון הוא בחי' הכתר, ועי' בספר"צ ד ע"ב ביה סליקו וביה סליקו, שבכתר כל אורות עולים לחיקו, שכל אור יוצא דרך זיווג של העליונים וכל זיווג של עליונים בא תמורת עליית מ"ן אבל בתחילת העולם לא היה מי שיעלה מ"ן ולכן סליק לבד, אבל ברצון שהוא בחי' הכתר, שורש הכל.

ז. עי' פירוש הרמ"ק לספר יצירה (פרק ו משנה ה), ומשתי כחות אלו שהם טוב ורע מורכב האדם שמשם יצר הרע ויצר הטוב. והנה המלאכים הם יצר הטוב כולם ואין להם בחינת הרע כלל, ולכן אין להם שכר בעמלם. והבהמות כולם יצר הרע ולהם אין בחינת הטוב וכו'. אמנם בני אדם יש להם יצר הרע ויצ"ט שהם נשכרים ונענשים. וזה

ה. עי' ב"ק נ ע"א: אמר ר' חנינא כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרוך הוא יותרו חייו שנאמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט.

ו. צ"ע למה הוא מזכיר לשון רצון. באומר רצונו יש בזה ב' דברים שצריכים להבין: א', לאפוקי עצמותו. ב' מהו רצונו ית'.

לגבי עצמותו, עי' זהר פנחס (תנו ע"ג) דכל ספירה אית לה שם ידיע כו' ובאלין שמהן מארי עלמא איהו אתפשט ואתקרי בהון ואתכסי בהון ודר בהון כנשמחא לגבי אברים דגופא. עי' לקמן הערה קל.

תרגום: שכל ספירה יש לה שם ידוע וכו', ובאלו השמות אדון העולם הוא מתפשט ומולך בהם ונקרא בהם ונתכסה בהם, וגר בהם כנשמה אצל אברי הגוף.

ולענין רצונו: עי' ע"ח שער עגו"י פרק ב: וכשעלה ברצונו להאציל הנאצלים ולברוא הנבראים לסיבה

כפס, כי אז יהיו הם בעלי הטוב ההוא, ולא ישאר להם בושת פנים בקבלם הטוב, כמי שמקבל צדקה מאחר. ועל זה אמרו (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג) מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באפיה¹.

(יט) אמרה הנשמה: הטעם מתישב בלבי. עתה השלם דבריך.

(כ) אמר השכל: מן ההקדמה אשר הקדמנו יצא לנו שרש גדול להתבונן עליו, והוא ענין החסרון ושלמותו. כי עתה צריך לדעת מהו החסרון, ומהו תולדותיו, ומה הוא תקונו שתשלם בו הבריאה, ואיזה דרך העשות התיקון הזה, ומה הם תולדותיו.

(כא) אמרה הנשמה: אבל חושבת אני שהיה צריך להבין מהו השלמות שיגיע לו האדם כשהשלים עבודתו ושבת ממלאכתו, שאז נבין למפרע כל זה שהזכרנו. והטעם לזה פשוט ומבואר, כי הלא זה שישג האדם לבסוף הוא מה שחסר ממנו בתחלה, ומפני שחסר ממנו הוא צריך להשתדל ולקנותו.

וחלקו מכל עמלו. שכרו, שהרי סוף סוף, הוא יהיה המושלם, ויהיה מתענג בטובה לנצח נצחים.

(טו) אמרה הנשמה: זה יסוד שכולל פינות רבות, והנני ממתנת לשמוע מה תבנה על היסוד הזה, שאז אבחין למפרע מה נכלל ביסוד הזה. אך דבר אחד אשאל תחלה בכלל, היש טעם למה רצה הרצון העליון בדבר הזה. (טז) אמר השכל: הטעם פשוט, והוא תלוי בתשובת שאלה אחרת, שהיא, למה רצה הבורא ב"ה לברוא נבראים.

(יז) אמרה הנשמה: תשיב אתה לך ולי מלתא דשווא לתרווייהו².

(יח) אמר השכל: מה שנוכל להשיג בענין זה הוא, כי האל ית"ש הוא תכלית הטוב ודאי. ואמנם, מחק הטוב הוא להטיב³, וזה הוא מה שרצה הוא ית"ש, לברוא נבראים כדי שיוכל להטיב להם, כי אם אין מקבל הטוב אין הטבה. ואמנם, כדי שתהיה ההטבה הטבה שלמה, ידע בחכמתו הנשגבה שראוי שיהיו המקבלים אותה מקבלים אותה ביגיע

מאיר הדעת

ח. תרגום: דבר ששוה לשניהם.

ט. ע"י ע"ח שער העקודים (פרק ה), לעולם בטבע העליון להאיר לתחתון, ויש לו חשק להאיר בו כמו חשק אמא (אב) לבנים. ועיי"ש (פרק ה) ומטבע החסד והרחמים הוא להיות מטיבים בעולם. ע"י ע"ח שער הכללים פרק ראשון: כשעלה ברצונו יתברך שמו לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו, ויכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה למעלה להדבק בו ית'.

י. תרגום: מי שאוכל מה שאיננו שלו מתבייש להסתכל בפניו [של הנותן]. וע"י ליקוטי הש"ס: בזמן שהאמא היתה באחור עם האבא [היינו עומדים אחור באחור, כמו אדה"ר קודם הנסירה], היתה ניוונית על ידו, משא"כ עתה, דתרווייהו כחדא שריין [עומדים בשובה], וניווונים בשובה מאריך, ונאמר על אמא, מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באפיה, ועל הנוק' נאמר זה תמיד כאשר היא באחור, ע"כ. רואים שהארז"ל לומד את הירושלמי על הענין של זווג פנים בפנים וזווג אחור באחור. וכעין זה בינת אלם (פרק יח).

טעם אל בריאת הרע, כי טוב מבחין את הרע, כי על ידי היות באדם טוב ורע והוא עוזב הטוב ורודף אחר הרע הוא בעל עונש. וכן הצדיק, רע מבחין את הטוב, שיש בו יצר הרע ויצ"ט ועוזב הרע ורודף אחר הטוב הוא בעל שכר, וגדולה מעלתו ממלאכי השרת. אם כן זהו טעם שברא הקב"ה הרע שהוא משלים הטוב ומעלהו למעלה מהמלאכים וכו'. וע' עוד פרדס רמונים (שער כה פרק ג). וע"י ליקוטי תורה (פרשת האזינו): רצה הקב"ה לברוא אדה"ר ביצה"ר כדי שיאכל שלו ובמה שייגע ויכניע היצה"ר, כי כל דרכיו משפט ואינו רוצה שיתענג ויתנהג האדם בג"ע בחנם כאשר הנשמה הית' אוכלת תחלה קודם בואה לעה"ז משולחן אבי' דרך צדקה ומתנה אלא רצה הקב"ה שתבא בעה"ז ותסגל מצות ומעש"ט ואז תתענג על ה' בשכר מעשיה ולא בחנם, נמצא להיות כי כל דרכיו משפט הוצרך להיות באדם שני יצרים יצה"ר ויצ"ט ואם יחטא ביצה"ר הוצרך להיות בשמו דין ורחמים שהוא הנגלה והנסתר כדי להפרע ממנו ברשתו.

(כד) אמר השכל: השלמות הזה פשוט הוא מן המקרא ומן הסברא, והוא, שיהיה האדם מתדבק בקדושתו ית', ונהנה מהשגת כבודו בלי שום מונע מפריד ומעכב. איבעית אימא קרא (ישעיה נח יד) אז תתענג על ה'ב, (תהלים קמ יד) ישבו ישרים את פניך^ג, (שם טז יא) שובע שמחות את פניך וכו',^ד ואחרים כאלה רבים עד מאד, הלא המה בכל פינות דברי

(כב) אמר השכל: כן דברת. אמנם השלמות נוכל להבין אותו עתה בכלל, ולא בפרט^א, אלא שבדעתנו אותו בכלל, נבין למפרע החסרונות בפרט, כי על כל פנים כל חסרון הוא העדר השלמות ההוא.

(כג) אמרה הנשמה: אמור מה שאתה אומר על השלמות הזה.

מאיר הדעת

המלך, שכתוב "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום".

יג. יש כאן הדגשה של פנים, כנ"ל בהערה י.

ע"י זהר ח"א נט ע"א: תא חזי זמין קב"ה לאנהרא לון לצדיקיא לעלמא דאתי ולמיהב לון אגר חולקהון אתר דעינא לא שלטא למיקם עליה כמה דאת אמר (ישעיה טו ג) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו וכתוב (שם טו כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי וכתוב (מלאכי ג כא) ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם זכאין אינון צדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי עלייהו כתיב (ישעיה ס כא) צדיקים לעולם יירשו ארץ וכתוב (תהלים קמ יד) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

תרגום: בא וראה, עתיד הקדוש ברוך הוא להאיר לצדיקים לעולם הבא ולתת להם שכר חלקם, מקום שעין לא שולטת לעמוד עליו, כמו שנאמר "עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו". וכתוב "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים ביי", וכתוב "ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם". אשרי הצדיקים בעולם הזה ובעולם הבא, עליהם כתוב "צדיקים לעולם יירשו ארץ", וכתוב "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך".

וע"י זהר ח"ב קכג ע"ב: כד נהירא לי שמעתתא חמיניה דיוקניה דאתער קמאי זכאין אינון צדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי עלייהו כתיב (תהלים קמ יד) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

תרגום: כאשר מואר לי הדברי תורה, אני רואה תמונה שמתעורר לפני, אשריהם צדיקים בעולם הזה ובעולם הבא, עליהם נאמר (תהלים קמ יד) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך. [כאן רואים אפילו מעין עולם הבא בלימוד תורה].

וע"י ש רכט ע"ב: ועל דא נשמחא אתלבשת בתרין עלמין למהוי לה שלימו בכלא בהאי עלמא דלתתא ובעלמא דלעילא ועל דא כתיב (שם קמ יד) אך צדיקים יודו

יא. ע"י פירוש המשנה לרמב"ם הקדמת פרק חלק: שכמו שאי אפשר לעורר להשיג צבעים, וכן חרש להשיג קולות, כך אי אפשר לבעל גוף להשיג תענוגים של רוחניות בתחילת המחשבה אלא בתקירה גדולה.

יב. בפשטות הפסוק מדבר בענין שבת, וע"י זהר (ח"א כו ע"א): ומיד דיפקון ישראל מן גלותא עמא קדישא לחוד מיד נהר דהוה חרב ויבש אתמר ביה (בראשית ב י) ונהר יוצא מעדן דא ו' להשקות את הגן ונהר דא עמודא דאמצעיתא יוצא מעדן דא אמא עלאה להשקות את הגן דא שכינתא תתאה דבההוא זמנא אתמר במשה ובישראל (שם נח יד) אז תתענג על יהוה בענג דאיהו ע' עדן נ' נהר ג' גן.

תרגום: ומיד כשיצאו ישראל מהגלות, העם הקדוש לחוד, מיד נהר שהיה חרב ויבש נאמר בו "ונהר יוצא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". "ונהר" זה העמוד האמצעי. "יוצא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה, שבאותו זמן נאמר במשה ובישראל "אז תתענג על ה'", בענג, שהוא ע' עדן, נ' נהר, ג' גן.

וע"י שם רטז ע"א: ויחי יעקב וגו' (בראשית מז כח) רבי חייא פתח ואמר (ישעיה ס כא) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' זכאין אינון ישראל יתיר מכל עמין עכו"ם דקב"ה קרא לון צדיקים לאחסין לון ירותת עלמין בעלמא דאתי לאתענגא בההוא עלמא כמה דכתיב (שם נח יד) אז תתענג על יהוה מאי טעמא בגין דמתדבקין בגופא דמלכא דכתיב (דברים ד ד) ואתם הדבקים ביהוה" אלהיכם חיים כלכם היום.

תרגום: "ויחי יעקב" וגו'. רבי חייא פתח ואמר, "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ" וגו'. אשריהם ישראל יתור מכל אומות עובדי עבודת כוכבים ומזלות, שהקדוש ברוך הוא קרא אותם צדיקים להוריש להם ירושת עולמים בעולם הבא, להתענג באותו עולם, כמו שכתוב "אז תתענג על ה'". למה, בגלל שנדבקים בגוף של

(כו) אמר השכל: שְׁהָאֵלוֹהַּ ב"ה היה יכול ודאי לברוא האדם וכל הבריאה בתכלית השלמות, ולא עוד, אלא שמחוקו היה ראוי שיהיה כך, כי להיותו שלם בכל מיני שלמות, גם פעולותיו ראוי שתהיינה שלמות בכל שלמות. אלא שכאשר גזרה חכמתו להניח לאדם שישלים הוא את עצמו, ברא הבריות האלה חסרות השלמות. והרי זה כאילו עכב מדת שלמותו וטובו הגדול שלא לעשות כחק גדולתה בבריות האלה, אלא לעשותם באותה התכונה שרצה בה, לפי התכלית המכוון במחשבתו הנשגבת. וכאן נכללת ידיעה אחרת, והיא מה שאמרו ז"ל: שדי, שאמר לעולמו די, ושהשמים היו נמתחים והולכים עד שגער בהם, כמו שכתוב במדרש (ב"ר פמ"ו ס"ג ג תנחומא מקץ פרק י חגיגה יב ע"א)¹. והיינו, כי ודאי היה יכול לברוא יותר בריות ממה שברא, והבריות עצמם יותר גדולות ממה שברא, ואם היה רוצה לברוא בריותיו לפי ערך הפועל, לא היה להם שיעור, כמו שאין שיעור לו וליכלתו. אבל בראם לפי ערך הנפעל, דהיינו ששיער בהם

הנביאים והכתובים, גלויים לכל העמים, דרשו מעל ספר ה' וקראו. ובדברי רז"ל (ברכות יז ע"א) העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו', אלא הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. איבעית אימא סברא, הנשמה אינה אלא חלק אלוה ממעל, הנה אין תשוקתה ודאי אלא לשוב ולדבק במקורה ולהשיגו², כטבע כל עלול החושק לעילתו, ואין מנוחתה אלא כשתשיג את זה³. אך מה יהיה ההתדבקות הזה, ומה ההשגה הזאת, אנו אין לנו כח להבין אותו כל עוד היותנו בתוך החסרונות. אבל מזה אנו מבחינים חסרונותינו, כי כמו שידענו שהשלמות הוא ההתדבקות הזה, כן נדע שהחסרונות הם כל הריחוק מזה, והמניעה המתמצעת בינותינו ובינו ית"ש, שבעבור זה אי אפשר לידבק בו כמו שנתדבק אחרי אשר תעבור המניעה, וזהו החסרון שאנו צריכים להשתדל להעביר ממנו, ולקנות השלמות אשר זכרנו. ואמנם כאן אנו צריכים להקדמה אחת עיקרית מאד. (כה) אמרה הנשמה: ומה היא.

מאיר הדעת

למה"ד לעירוני שנשא בת מלכים אם יביא לה כל מה שבעולם אינן חשובין לה כלום למה שהיא בת מלך כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה למה שהיא מן העליונים, ע"כ. משמע שמצות ומעשים טובים אף פעם לא שבעה, ולא עולם הזה. ועי' מהר"ל דרך חיים (פ"א מ"ד): מביא רבי לוי משל זה לעירני שהוא בן כפר שהיה נשוי בת מלכים שאי אפשר להעירני הזה שיוצא ידי חובתו עם בת מלכים, כך הנשמה שהיא מלמעלה והיא נשאת לאדם בעל גוף ואף אם האדם עושה כמה מצות ומעשים טובים והם השלמה לנפש, מ"מ לא תמלא הנפש שתהא מושלמת בשלימות לגמרי, שהיא בעצמה מן הש"י כפי מה שראוי אל הנפש ומפני כך אינה שביעה ממה שעושה האדם בגופו תורה ומצות ומעשים טובים, לפי חשיבת ומעלת הנפש שהיא מן למעלה והאדם היא מלמטה בעל גוף אין הנפש שהיא מלמעלה שביעה מזה לגמרי כאשר ראוי לנפש שהיא מן השמים.

יז. רבי נתן ורבי אחא ורבי ברכיה בשם רבי יצחק

לשמך ישבו ישרים את פניך אך צדיקים יודו לשמך בהאי עלמא ישבו ישרים את פניך בההוא עלמא: תרגום: ועל כן הנשמה מתלבשת בשני עולמות להיות לה שלמות בכל בעולם הזה שלמטה ובעולם שלמעלה ועל זה כתוב (שם קמ) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך אך צדיקים יודו לשמך בעולם הזה ישבו ישרים את פניך באותו עולם. [כאן רואים שיש מעין עולם הבא בהשגה בעולם הזה, והוא ה"יודו לשמך"].

יד. עי' ערכי יג ע"ב: רבי יהודה אומר כנור של מקדש של שבעת נימין היה שנאמר שובע שמחות [את] פניך אל תיקרי שובע אלא שבע. ועי' זהר חדש (סד ע"א): כל מילוי בשבע. ועי' שובע שמחות את פניך וגו', אל תקרי שובע, אלא שבע, שבע שמחות.

טו. השגה כאן היא לשון של התמלאות וגיבוש, ולא לשון של הבנה וקליטה מחשבתי.

טז. עי' קהלת רבה (פ"ו ס"ו ט): וגם הנפש לא תמלא שהנפש יודעת כל מה שהיא עמלה לעצמה היא עמלה לכך אינה שבעה לא תורה ולא מעשים טובים משל

חסרונותיו, כיון שנברא חסר. אמנם, הנה אנחנו נכנסים עתה בים גדול ורחב ידים מאד, כי הצעות רבות וגדולות יצטרכו לנו קודם שנבא להשלמת ענינו. והנה לך צריך מתון מתון, להבין הדברים בסדר נכון, כי זה דרך החכמה, לקנות ידיעות זו אחר זו, עד שבסוף הכל יצא לאור ענין אחד שלם, שהוצרכו בעבורו כל ההקדמות ההם.

(לא) אמרה הנשמה: דבר דברוך על הסדר הנכון, ואני הנני מקשבת בכל ההמתנה וישוב המצטרך.

(לב) אמר השכל: ראשונה צריך שתדעי, שאף על פי שאמרנו כבר שרצה האדון ב"ה לתת השגה"י מיקר שלמותו אל נבראיו, ודאי הוא שלא היה הרצון בזה לתת להם השגה מכל שלמותו אשר אין לו סוף שיעור ותכלית כלל, אלא אדרבה, רק קצה קטן ממנו רצה לגלות להם, ובו יהיה כל תענוגם בהשיגם אותו, כמו שביארנו. וזה דבר פשוט ונרצה מאד, מן הטעם, כי אי אפשר לעלות ונברא אשר כמונו להשיג כל שלמות הבורא ית"ש, וכענין שנאמר (איוב יא ז) החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא². ונמצא, שכל

המדה והתכונה הנאותה בהם לפי המכוון בהם. ונמצא, שעכ"פ עיכב כביכול"י, יכולתו הַרְבָּה ובלתי בעלת תכלית, שלא תפעל בכריותיו כמו ערכה, ולא תפעל אלא לפי ערך הבריות האלה הנפעלות ממנה.

(כז) אמרה הנשמה: כל זה מוכרח ודאי, כי מן האמונה הוא שהאלוה יתברך שמו הוא כל יכול בכל פנים, ואי אפשר לשום שום גבול או שיעור ליכלתו כלל. וכל מה שאנו רואים שנברא ממנו בשיעור מיוחד ומוגבל, לא יהיה לפי ערכו ח"ו, אלא לפי מה שגזר רצונו לפעול.

(כח) אמר השכל: נגדור הכלל הזה, אחר נלך אל הקדמה אחרת עיקרית מאד. זה הכלל, האלוה ית"ש מנע, כביכול, את עצמו, פירוש, שמנע את יכלתו, בברוא נבראיו שלא לעשות אותם כפי כוחו, אלא לפי מה שרצה וכיון בהם, ובראם חסרים כדי שישלימו הם את עצמם, ויהיה שלמותם שזכרם מה שטרחו להשיגו. וכל זה רק ברצותו להטיב הטובה שלמה.

(כט) אמרה הנשמה: עתה נשמע ההקדמה הזאת שאמרת.

(ל) אמר השכל: אנו צריכים להבין עתה מהיכן נמצא כח באדם להשלים

מאיר הדעת

יט. עי' לעיל הערה טו.
כ. עי' פרדס (שער כג פרק ח): חקר, פי' הרשב"י ע"ה (בתיקונא יט דף ל"ז ע"ב) בפסוק (איוב יא ז) החקר אלוה תמצא, כי חקר הוא מלכות כאשר היא תחת הת"ת, הדום רגליו. ונראה הטעם כי שם חקירות הת"ת והתגלותו, כי אין מי שישגיחו, כי אם במלכות, וזה החקר אלוה שהוא הת"ת וכו'. אמנם עיי"ש באדרת אליהו: "החקר" זה מעשה בראשית, כמו שנאמר (ט י) עושה גדולות עד אין חקר, ולגדולתו אין חקר (תהילים קמה ג), אלהי גדלת מאד (שם קד א), בורא קצות הארץ אין חקר לגדולתו (ישעיה מ כח). תכנית הנהגתו בפרטי הברואים שאין תכלית למספרם, וזהו "אם עד תכלית שדי תמצא", הלא הוא אין סוף ותכלית.

אני אל שדי אני הוא שאמרת לעולמי ולשמים דיי לארץ דיי שאלולי שאמרת להם דיי עד עכשיו היו נמתחים והולכים. וז"ל הגמ' חגיגה: ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי עד שגער בו הקדוש ברוך הוא והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערותו והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אני אל שדי אני הוא שאמרת לעולם די אמר ריש לקיש בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקדוש ברוך הוא ויבשו שנאמר גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב.

יח. עי' רש"י מגילה כא ע"א: כביכול - נאמר בהקדוש ברוך הוא כבאדם, שיכול להאמר בו כן.

מה שיוכלו להשיג הנבראים, לא יהיה אפילו כטפה מן הים הגדול מן השלמות של הבורא ית"ש.

(לג) אמרה הנשמה: זה פשוט אצל כל חכמי לב, וכבר נאמר (תהלים קו ב), מי מילל גבורות ה' וגו'.

יחודו ית'

(לד) אמר השכל: עתה כשנשיב אל לבנו כל סדרי מעשיו ית', כל המעשה הגדול אשר עשה מני שים אדם עלי ארץ, וכל אשר הבטיח לנו לעשות ע"י נביאיו הקדושים, הנה מה שמתברר לנו מכל זה בירור גמור, הוא עוצם יחודו יתברך^{כא}. ותראי שכל שאר מעלות שלמותו הבלתי בעלת תכלית^{כב}, אינם מתבררים אצלנו כלל, שאין בנו כח להשיג אותם. דרך משל, ידענו שהוא חכם, אבל לא השגנו סוף חכמתו, ידענו שהוא יודע, ולא השגנו ידיעתו. ועל כן אמרו ז"ל (תיקו"ז יט ע"א): אנת הוא חכים, ולאו בחכמה ידיעא, אנת הוא מביין, ולאו בכינה ידיעא^{כג}. וכיון שאין אנו יכולים להשיג

המעלות האלה, נמשך לנו מזה איסור החקירה בהם, כי על כל כיוצא בזה נאמר (חגיגה יג ע"א) במופלא ממך אל תדרוש^{כד}, במכוסה ממך אל תחקור, וכך אמרו (ס"י פ"א מ"ח) אם רץ לך, שוב למקום^{כה}.

אבל יחודו, אדרבא, זה מתגלה ומתברר לנו בירור גמור. ונמשך לנו מזה שלא די שהוא מתברר לנו, אלא שחייבים אנחנו להשיב אל לבנו הידיעה הזאת, לתקוע אותה בלבבנו בישוב גמור בלי שום פקפוק כלל. והוא מה שמצוינו משה רבנו ע"ה מפי הגבורה (דברים ד ט): וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד^{כז}. ופי עליון מעיד

מאיר הדעת

כא. ע"י לקמן הערה נב.

כב. היינו אין סופי.

כג. ז"ל בשלימות: אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא אנת הוא מביין ולא מבינה ידיעא לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובריהון דבני נשא דין איהו גבורה משפט עמודא דאמצעיטא צדק מלכותא קדישא מאזני צדק תריין סמכי קשוט היין צדק אות ברית כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולאו משפט ידיעא דאיהו רחמי ולאו מכל אלין מדות כלל.

תרגום: אתה הוא חכם ולא בחכמה ידוע, את ההוא מבין ולא מבינה הידועה. אין לך מקום ידוע אלא להיות ניכר כחך וחוקך לבני אדם ולהראות להם איך מתנהג עולם בדין וברחמים שהם צדק ומשפט כפי מעשיהם של בני אדם. דין הוא גבורה, משפט הוא עמוד האמצעי, צדק הוא המלכות הקדוש, מאזני צדק, שני עמודי האמת, היין צדק אות ברית, הכל להראות איך מתנהג העולם.

אבל לא שיש בך צדק ידועה שהוא דין, ואינו משפט ידועה שהוא רחמים ולא מכל אלה המדות כלל.

ע"י בגר"א: אלא לאשתמודעא כו' - ר"ל, שאינו מנהיג בספי' אלא להכירו ולידע, שכפי שאדם מודד מודדין לו, שיש על הכל מדה ידועה, והוא מעניש ומשלם שכר בהם.

כד. ע"י תיקו"ז יג ע"ב: כתר עליון דאיהו מופלא ומכוסה, ועיי"ש בגר"א שזה במופלא ממך. והיינו אפילו בכתר אסור לחקור.

כה. ז"ל: עשר ספירות בלימה, בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר, ואם רץ פיך לדבר ולבך להרהר שוב למקום, שלכך נאמר (יחזקאל א יד) והחיות רצוא ושוב ועל דבר זה נכרת ברית, ע"כ. וע"י בגר"א שם: ואם רץ פיך לדבר ולבך להרהר שוב למקום - הידוע, והוא שנאמר (שמות לג כא) הנה מקום אתי כו', ע"כ. ע"י תיקוני זהר דף עה ע"א - ושכינתא בה אתמר הנה מקום אתי.

כו. ע"י זהר ח"א יב ע"א: פקודא רביעאה למנדע דיהרה"ה הוא האלהיים כמה דאת אמר (דברים ד ט) וידעת

בלשון הזה, ראו עתה כי אני הוא וגו'.
ובדברי הנביא ישעיה נתבאר בהדיא (ישעיה מג
ו-א): למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני
הוא^כ, לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה,
אנכי אנכי ה' ואין מבלעדי מושיע. וכמו
שכתוב (ישעיה מד ו): אני ראשון ואני אחרון
ומבלעדי אין אלהים, וכמו שכתוב (ישעיהו מה
ו-ו): למען ידעו ממזרח שמש וממערבה כי
אפס בלעדי אני ה' ואין עוד. יוצר אור ובורא

בעצמו ומודיע, כי כל הנלקט מכל מסיבותיו
הגדולות אשר הוא מתהפך בעולמו, הלא
הוא גילוי יחודו הגמור הזה, כענין אמרו
(דברים לב לט): ראו עתה כי אני הוא ואין
אלהים עמדי^כ, ומקרא זה נאמר אחר שכלל
כל סיבוב הגלגל, שהיה עתיד ומזומן להיות
סובב בעולם, שנכלל הכל בדברי השירה
ההיא של האזינו, וכמו שפשטן של כתובים
עצמן מוכיח, והנה חותם החזון שלו חתם

מאיר הדעת

מאלין עלות שום עובדא עד דנטיל רשות מההוא דעליה
כמה דאוקימנא לעילא בנעשה אדם נעשה ודאי על תרין
אתמר דאמר דא לההוא דלעילא מניה נעשה ולא עביד
מדעם אלא ברשו ואמירה מההוא דלעילא מיניה וההוא
דלעילא מיניה לא עביד מדעם עד דנטיל עצה מחבריה
אבל ההוא דאתקרי עלת על כל עלות דלית לעילא מניה
ולא לתתא שוה ליה כמה דאת אמר (ישעיה מ כה) ואל מי
תדמינו ואשוה יאמר קדוש אמר ראו עתה כי אני אני
הוא ואין אלהים^כ עמדי דנטיל עצה מניה כגוונא דההוא
דאמר (בראשית א כו) ויאמר אלהים נעשה אדם.

תרגום: פתח עוד רבי שמעון ואמר, "ראו עתה כי אני
אני הוא ואין אלהים עמדי וגו'". אמר, חברים שמעו
דברים עתיקים שרציתי לגלות אחר שנתנה רשות עליונה
לומר. מי זה שאמר ראו עתה כי אני אני הוא, אלא זהו
עילת על כל העליונים, אותו שנקרא עילת העילות, עילת
מהעילות האלה, שלא יעשה אחד מהעילות הללו שום
מעשה עד שיקח רשות מאותו שעליו, כמו שבארנו
למעלה בנעשה אדם. נעשה ודאי על שנים נאמר, שאמר
זה לאותו שלמעלה ממנו נעשה, ולא עושה דבר אלא
ברשות ואמירה מאותו שלמעלה ממנו. ואותו שלמעלה
ממנו [נעשה] לא עושה דבר עד שלוקח עצה מחבירו.
אבל אותו שנקרא עילת על כל עלות, שאין למעלה ממנו
ולא למטה שוה לו, כמו שנאמר "ואל מי תדמינו ואשוה
יאמר קדוש". אמר, "ראו עתה כי אני אני הוא ואין
אלהים עמדי" שלוקח ממנו עצה, כדוגמת אותו שאמר
"ויאמר אלהים נעשה אדם".

"עילת על כל עלאין" הוא כינוי לאור א"ס ולמאציל
העליון ב"ה (הקדוש טז ע"א). ועי' ע"ח שער ג' פרק ג'
שמשמע שזהו כינוי לא"ק. ועי' דע"ה ח"א יג ע"ד,
ש"עילת העילות" הוא כינוי לאורא, ואילו "עילת על כל
העילות" הוא כינוי למאציל ית' שמו.

כח. עי' תיקו"ז ז ע"א, שאני הוא כינוי למידת המלכות,
ואם כן הוא פירוש אחר מאשר בהערה הקודמת.

היום והשבות אל לבבך כי יהו"ה הוא האלהים^כ
ולאתכללא שמא דאלהים^כ בשמא דיהו"ה למנדע דאינון
חד ולית בהו פרודא והיינו רוא דכתיב (בראשית א יז) יהי
מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ למהי תרין שמהן
חד בלא פרודא כלל לאתכללא מארת חסר בשמא
דשמים (נ"א דרשים) דאינון חד ולית בהו פרודא נהורא
אוכמא בנהורא חיוורא לית בהו פרודא וכלא חד.

תרגום: מצוה רביעית: לדעת שה' הוא האלהים, כמו
שנאמר "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים", ושיכלל השם של אלהים בשם של הויה,
לדעת שהם אחד ואין בהם פרוד. והיינו סוד הכתוב "יהי
מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ", שיהיו שני
השמות אחד בלי פירוד כלל, שיכלל מארת חסר בשם
של שמים (שן שמים) שהם אחד, ואין בהם פרוד. אור שחור
באור לבן אין בהם פרוד, והכל [נדבר] אחד.

ועי' זהר ח"ב קסא ע"א: כתיב וידעת היום והשבות אל
לבבך כי יהו"ה הוא האלהים^כ בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת אין עוד הכא תליא כל רוא דמהימנותא למנדע
מגו דא רוא דכל רזין למנדע סתימו (נ"א רוא דכל וכד) דכל
סתימין יהו"ה אלהים^כ שם מלא וכלא חד אתה הראת
לדעת הכא רוא דרזין לאינון ידעי מדין.

תרגום: כתוב וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא
האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד כאן
תלוי כל סוד האמונה לדעת מתוך זה סוד כל הסודות
לדעת סתר (סוד של כל) כל הנסתרים יהו"ה אלהים שם
מלא והכל אחד אתה הראת לדעת כאן סוד הסודות
ליודעי מדין.

כז. עי' זהר ח"ב כב ע"ב: פתח עוד רבי שמעון ואמר
(דברים לב לט) ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים^כ עמדי
וגו' אמר חברייתא שמעו מלין עתיקין דבעינא לגלאה בתר
דאתיהיב רשו עלאה למימר מאי ניהו דאמר ראו עתה כי
אני אני הוא אלא דא הוא עלת על כל עלאין ההוא
דאתקרי עלת העלות עלת מאלין עלות דלא יעביד חד

ישוב הדעת ועצה נכונה בענין הזה. וכבר אמרתי, זה ים גדול ורחב ידיים הוא, שיש לנו לשוט בו כנפשנו שבענו.

(לה) אמרה הנשמה: מה הבנה צריכה בזה. הנה יחוד, רצונו לומר שהקדוש ב"ה הוא אחד ודאי, ואין זולתו.

(לו) אמר השכל: כן, ודאי הוא שזהו הענין בכלל. אבל עדיין דבר זה צריך לפנים.

והוא ממש מה שאמר הכתוב (דברים ד לח) אתה הראת לדעת וגו' אין עוד מלבדו, שפירושוהו ז"ל (סנהדרין טו ע"ב), אפילו לדבר כשפים בט.

והיינו, כי הנה כשאנו אומרים שהקב"ה הוא אחד, אינו די שנבין שהוא אחד במציאות, דהיינו שאין מצוי מוכרח אלא הוא^ל, ושאין בורא אלא הוא, אבל צריכים אנו להבין עוד, שאין שום שליט ומושל אלא הוא, ואין מנהיג לעולמו או לשום בריה בעולמו אלא הוא, ואין מעכב על ידו, ואין מונע לרצונו, וזהו ששליטתו יחידית וגמורה^ל. והוא הענין מה שנתבאר בכתוב (דברים לב ט), ראו עתה כי אני וגו' אני אמית ואחיה וגו' ואין מידי מצילי^ל, וכן נאמר (איוב כג יג) והוא באחד ומי

חשך עושה שלום ובורא רע, אני ה' עושה כל אלה. והנה למען ידעו, למען תדעו ותבינו, כתיב, משמע שרוצה שנדע בידיעה והבנה. ותכלית כל ההצלחה שהוא מבטיח לישראל הוא התברר יחודו לעיני הכל.

ודבר זה נזכר פעמים אין מספר בדברי הנביאים ע"ה (ישעיהו ב יא): ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. (זכריה יד ט): והיה ה' למלך וגו' ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. (צפניה ג טו): כי אז אהפוך אל עמים לקרוא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד. וסוף דבר, הלא זה עדותנו בכל יום תמיד (דברים ו ד): שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

נמצא, שכל מה שמתברר לנו באמת מעוצם שלמותו הבלתי בעלת תכלית הוא רק יחודו השלם. שכאשר נביט בהבטה עיונית על כל המעשים אשר נעשו תחת השמים, נראה הילוך אחד שסוכב והולך, והיתה מנוחתו רק גילוי האמת הזאת. עתה צריכים אנו להבין היחוד הזה, ומהו הנרצה בו, והוא מה שצונו הכתוב (דברים ד ט) והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו', משמע שצריך

מאיר הדעת

להמצאות. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לבדו יהיה מצוי, ולא יבטל הוא לבטולם, שכל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם, לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם. הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת, הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו, והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו, כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

ועי' מורה נבוכים (חלק א פרק טו), ז"ל: הוא נמצא לא במציאות, ובא באור הענין ההוא ופרושו כן, הנמצא אשר הוא הנמצא, כלומר, המחויב המציאות. וזה אשר יביא אליו המופת בהכרח, שיש דבר מחויב המציאות לא נעדר ולא יעדר.

לא. עי' נספח בסוף הספר עיקר הראשון של הי"ג עיקרים.

לב. עי' זהר ח"א כב ע"ב: אמר לון חברייה אית לן לאשלמא קרא דכמה רזין טמירין אית בהאי קרא (דברים

כט. ז"ל בשלימות: אין עוד מלבדו אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים, היא איתתא דרות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא, אמר לה אי מסתייעת זילי עבידי אין עוד מלבדו כתיב. איני והאמר רבי יוחנן, למה נקרא שמן מכשפים, שמכחישין פמליא של מעלה. שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה.

פי' רש"י, מתותי כרעיה - לעשות לו מכשפות: אם מסתייע - מילתיך, אם את מצלחת לעשות לי מכשפות עשי: אין עוד מלבדו כתיב - ואם המקום חפץ בי לא תוכלי להרע, ואם תוכלי מאתו יצא ואני מקבלן: דנפיש זכותיה - ומסרי נפשיה משמיא לאצוליה.

עי' הרקאנאטי בלק: וסוד הענין כי אין הבורא יתברך ויתעלה משנה סדר פעולות מדותיו בעבור האדם רק אם יהיה ראוי לכך כרבי חנינא שאמרו עליו שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה.

ל. עי' משנה תורה (הלכות יסודי התורה פרק א הלכות ב-ד): ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול

ישיבנו וגו'ל, וכך אנו מעידים לפניו (תפילה נעילה) מי יאמר אליו מה תעשה. ותדעי שזה

יסוד גדול לאמונתנו הודאית, וכמו שנכתוב עוד לפנינו בס"ד.

מאיר הדעת

אחרים, כמו שנאמר "ראו עתה כי אני אני הוא", זה הקדוש ברוך הוא ושכינתו, שנאמר בהם אני וה'. "ואין אלהים עמדי" זה סמאל ונח"ש. "אני אמית ואחיה". "אני אמית" בשכינתי למי שהוא רשע, ואני "אחיה" בה את מי שהוא צדיק. "ואין מידי מציל", זה י"ד יהו"ה שהוא יהו"ה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א, והוא כו"ו במוכס"ז כו"ו, והכל אמת. אבל מה שנתבאר למעלה עילת העליון שהוא עילת על כל העילות, והסוד הזה לא נמסר לכל חכם ונביא. (אבל מה שנאמר למעלה על עליון שהוא על העילות, הסוד הזה לא נמסר אלא לכל חכם ונביא).

לג. עי' זהר ח"א רמא ע"א: פתח רבי אלעזר ואמר (איוב כג יג) והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש האי תקונא עלאה @21הוא@31 כלא חד (הוא) לא הוי ביה פרודא כהאי תתאה דהא כתיב (בראשית ב') ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ואף על גב דאית ביה פרודא כד יסתכלון מלי כלא סלקא לחד אבל האי תקונא עלאה דיובלא קיימא על תריסר כהאי תתאה ואף על גב דאיהו חד האי חד אשלים לכל סטר בהאי סטר ובהאי סטר אינון שית סטרין עלאין תריסר הוו דכל חד אוזיף לחבריה ואתכליל מניה ואשתכחו תריסר וגופא וכלא קיימא על תריסר מאן גופא דא יעקב והא אתמר אלא רישא וגופא בחד קיימי תו תריסר תלת קשרין דדרועא ימינא חס"ד חסדים תלת קשרין דדרועא שמאלא גבור"ה גבורות תלת קשרין בירכא ימינא נצ"ח נצחים תלת קשרין בירכא שמאלא הו"ד והודות הא תריסר וגופא קיימא עלייהו @21הא תליסר@31 תו בתליסר מכילן (ד)אורייתא אתפרש וכלא חד מעילא לתתא ביחודא עד ההוא אתר דקיימא על פרודא:

תרגום: פתח רבי אלעזר ואמר, "והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש". זה תיקון העליון הזה, הוא הכל אחד, לא היה בו פירוד כתחתון הזה, שהרי כתוב "ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים". ואף על גב שיש בו פירוד, כשיסתכלו בדברים, הכל עולה לאחד. אבל תיקון עליון היוכל הזה עומד על שנים עשר, כמו התחתון הזה, ואף על גב שהוא אחד, האחד הזה משלים לכל עבר, בצד זה ובצד זה. אותם ששה צדדים עליונים הם שנים עשר, שכל אחד מלווה לחבירו ונכלל ממנו, ונמצאו שנים עשר והגוף, והכל עומד על שנים עשר. מי הגוף, זה יעקב, והרי נתבאר. אלא ראש וגוף עומדים באחד. עוד שנים עשר, שלשה פרקים של זרוע ימין, חס"ד חסדים. שלשה פרקים של זרוע שמאל, גבור"ה גבורות. שלשה פרקים

לב (ט) אני אמית ואחיה וגו' אני אמית [ואחיה] בספירן אחיה מסטרא דימינא חיי ומסטרא דשמאלא מותא ואי לא אסתכמן תרווייהו בעמודא דאמצעייתא לא אסתכמו דינא דאינון במותב תלתא כחדא (הוינא) ולזמנין אסתכמו תלתא למעבד דינא וייתי י"ד (ימינא) דאיהו פשוטה לקבל שבים דאיהו יהו"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א ודא שכינתא אתקרי יד ימין מסטרא דחסד יד שמאל מסטרא דגבורה יד יהו"ה מסטרא דעמודא דאמצעייתא כד בר נש תב בתיובתא האי יד @21שוזיב@31 (שאיב) ליה מן דינא אבל כד דן עלת [על כל] העלות אתמר ביה ואין מידי מציל ועוד תלת זמנין אתמר בהאי קרא אני אני [אני] דאית בהון א' א' א' ו' ו' דאתרמיזו ביו"ד ה"א וא"ו ה"א יו"ד ה"א וא"ו ה"א ואית בהון ג' ווי"ו ו' ו' ו' ראחיה ואני ואין דאתרמיזו באלין שמהן ועם כל דא דהאי קרא הא אוקמה [חברייא] לגבי אלהים אחרים כמה דאת אמרת ראו עתה כי אני אני הוא דא קב"ה ושכינתיה דאתמר בהו אני וה' ואין אלהים עמדי דא סמאל ונח"ש אני אמית ואחיה אני אמית בשכינתו למאן דאיהו חייב ואני אחיה בה למאן דאיהו זכאי ואין מידי מציל דא י"ד יהו"ה דאיהו [יהו"ה] יו"ד ה"א וא"ו ה"א ואיהו כו"ו במוכס"ז כו"ו וכלא קשוט אבל מה דאתמר לעילא [עילת עלאה דאיהו עלה על כל העלות] [עלת העלות איהו על כל עלות] והאי רזא לא אתמסר לכל חכימא ונביאה @21נ"א אבל מה דאתמר לעילא על עלאה דאיהו על העלות האי רזא לא אתמסר אלא לכל חכימא ונביאה@31

תרגום: אמר להם, חברים, יש לנו להשלים הפסוק, שכמה סודות טמירים יש בפסוק הזה, "אני אמית ואחיה וגו'", "אני אמית ואחיה" בספירות. "אחיה" מצד של הימין חיים, ומצד השמאל מות. ואם לא מסכימים שניהם עם עמוד האמצעי, לא מתקיים הדין, שהם במושב שלשה כאחד. ולפעמים שלשה מסכימים לעשות דין, ויבא יד (ימין) שהיא פשוטה לקבל שבים, שהוא יהו"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א. וזו שכינה נקראת יד ימין מצד החסד. יד שמאל מצד הגבורה. יד יהו"ה מצד עמוד האמצעי. כשאדם שב בתשובה היד הזו מצילה אותו מהדין, אבל כשעילת על כל העילות דן, אז נאמר בו "ואין מידי מציל". ועוד, שלש פעמים נאמר בפסוק זה אני אני אני, שיש בהם א' א' א' ו' ו' ו', שנרמזו ביו"ד ה"א וא"ו ה"א, ויש בהם שלש ווים, ו' ו' ו', ראחיה ואני ואין שנרמזו בשמות האלה. ועם כל זה שהרי החברים ביארו את הפסוק הזה אצל אלהים

הולכים לפי חוקות טבעם שהטביע הבורא בתחתונים, והשתדלותם וחריצותם הוא המועיל, ועצלותם הוא המזיק, כענין (דברים ח יז) כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. עוד אמרו, הכל תלוי במזל, ומקרה אחד לכל, ואין כאן אלא הדרך הטבעי, לא יותר, אם להטיב אם להרע.

הדעת הרביעית, היא דעת גויי הארץ האומרים, חטא ישראל, אין ישועתה לו באלהים סלה (תהלים ג א) ח"ו, כסף נמאס קראו להם (ירמיה ו ג). כי הקב"ה בחר בהם ונתן להם הבחירה בידם להיות צדיקים או רשעים, והם הרשיעו לעשות, ומנעו ממנו ית' כביכול, שיוכל להטיב עוד להם, כענין (דברים לב יח) צור ילדך תשילי, והוכרח לעזוב אותם ולהחליפם באומה אחרת ח"ו, מפני שאי אפשר להושיעם. ואורך הגלות מורה לכאורה על זה, ומפחיד הלבבות שאינם חזקים באמונה האמיתית ל'.

הדעת החמישית, היא דעת פושעי ישראל, אותם שהיו מכירים את קונם ומכוונים למרוד בו, כאמון שאמר, כלום מכוין אני אלא להכעיס (סנהדרין קג ע"ב ל"ח), וכל דכוותיה. וקרא כתיב (ישעיהו ג ח) למרות עיני כבודו, שהיו חושבים שיוכלו לעשות נגד

ואמנם עיקר הידיעה הזאת היא לאפוקי ממיני סברות רעות הנופלים בלבבות בני אדם, מהם שנפלו בלב עובדי עבודה זרה, ומהם בלב רוב המון עם הארץ, מהם בלב גויי הארץ, ומהם בלב פושעי ישראל הראשונים אשר השחיתו לעשות.

הנה העובדי עבודה זרה היו משני מינים: המין הראשון חשבו שהקב"ה נעלה מן הדברים השפלים, ואינו מביט בהם, ויש אחרים תחתיו, הם המה כוכבי השמים וכסיליהם, שריהם וכל צבאם, שהם המשגיחים בעולם. ועל כן העמידו להם עבודות, עשו להם מזבחות, להם יזבחו ולהם יקטרו, להמשיך מהם השפעה לתועלתם ל'.

המין השני אמרו, חס וחלילה, שתי רשויות הם, אחד פועל טוב ואחד פועל רע, באמרם, אין הפך בלא הפכו, ובהיות האל ית"ש תכלית הטוב, יהיה ח"ו כנגדו מי שהוא תכלית הרע, ומשני מקורות אלה, אמרו, נולדות הפעולות בעולם הזה, מקצתם לטובה ומקצתם לרעה. והוא ענין (סנהדרין לט ע"א), מפלגא ולעילא, דהורמיז, מפלגא ולתתא, דאהורמיז, שאמר ההוא מינא לאמימרה ל'.

הדעת השלישית, היא דעת המון האנשים, שחושבים שדברי העולם הזה

מאיר הדעת

אהורמיז נותן להורמיז להעביר מים במקומו [פי' רש"י: שכל מה שאדם מכניס דרך פיו מוציא דרך הנקבים התחתונים].

ל' עי' לקמן אות מח.

ל' עי' ויקרא (כו מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם. ועי' שמ"ר פכ"ג סי' ה: משה אומר (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' איני יכול להניחם כי אני ה' אלהיהם מפני קדושת שמי עשיתי ועמי אתם חזורים. ועי' תנא דבי אליהו רבה פרק כד: נשבע הקב"ה לעמו שלא יחליפם באומה אחרת ולא ישנם ולא ימירם בעם אחר ולא יכלה אותם שנאמר (הושע יא) לא אעשה חרון אפי וגו'.

ל'ח. ז"ל: מנשה בא על אחותו אָמון בא על אמו שנאמר

בירך ימין, נצ"ח נצחים. שלשה פרקים בירך שמאל, הו"ד והודות. הרי שנים עשר. והגוף עומד עליהם, הרי שלשה עשר. עוד, בשלש עשרה מדות התורה מתפרשת, והכל אחד, מלמעלה למטה ביחוד, עד אותו מקום שעומד על פירוד.

ל'ד. עי' רמב"ם י"ג עיקרים היסוד החמישי הובא בנספח בסוף הספר.

ל'ה. ז"ל: אמר ליה ההוא אמגושא לאמימר מפלגך לעילאי דהורמיז [פי' רש"י: שד, כדאמר (כ"ב עג ע"א) הורמיז בר לילתא] מפלגך לתתאי דאהורמיז [פי' רש"י: הקב"ה] אמר ליה אם כן היכי שביק ליה אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה. תרגום: אמר ליה אותו מכשף לאמימר: מחצין העליון הוא של הורמיז, וחצין התחתון של אהורמיז. אמר ליה אמימר, אם כן איך

רצונו ח"ו, ויכעיסוהו במעשיהם הרעים, כמי שמכעיס את חבירו בעל כרחו. ואחרים חשבו להתחזק בכשפים וקסמים, ואחרים בידיעת מלאכי השרת ומשמרותיהם, כמ"ש במדרש (איכה רבה פ"ב ס"ה) שהיו אומרים לירמיהו, אנא מקיף לה מיא אנא מקיף לה אשא^ל.

ואמנם המאמין ביחוד ומבין ענינו, צריך שיאמין שהקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד^ד, שאין לו מונע ומעכב כלל ועיקר בשום פנים ובשום צד, אלא הוא לבדו מושל בכל. לא מבעיא שאין רשות נגדו ח"ו, אלא הוא עצמו בורא הטוב והרע, כענין הכתוב (ישעיה מה ז) יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה, שאין אחר תחתיו שיהיה לו שליטה בעולם, דהיינו שאין שום שר ולא שום כח שני, כמו שחשבו עובדי עבודה זרה. ולא עוד, אלא שהוא לבדו משגיח על כל בריותיו השגחה פרטית, ואין

שום דבר נולד בעולמו אלא מרצונו ומידו, ולא במקרה, ולא בטבע, ולא במזל, אלא הוא השופט כל הארץ וכל אשר בה, וגוזר כל אשר יעשה בעליונים ובתחתונים, עד סוף כל המדרגות שבכל הבריאה כולה. ומעוצם יחוד שליטתו הוא שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט וכל החוקים אשר חקק, כולם תלויים ברצונו, ולא שהוא מוכרח בהם כלל.

הנה כשרוצה, משעבד רצונו, כביכול, למעשי בני האדם, כענין ששינוי (אבות פ"ג מ"ט) והכל לפי רוב המעשה^{מא}. וכשהוא רוצה, אינו חושש לכל המעשים, ומטיב בטובו למי שרוצה, וכמו שאמר למשה רבנו ע"ה (ברכות ז ע"א) וחנותי את אשר אחון, אע"פ שאינו הגון^{מב}. וכבר נאמר (איוב לה ו) אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לוימי, ואז נאמר (ירמיהו ג כ) יבוקש את עון ישראל

מאיר הדעת

ממלכה זה צדקיה מלך יהודה ושריה אלו שרים של מעלה.

מ. מלשון תפילת ר' נחונא בן הקנה.

מא. ז"ל: הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון. והכל לפי רב המעשה.

מב. ע"י ספר הפליאה (עמוד רפט): מכתר עליון הנקרא אין, אינם יכולים לדבר עליו, כי במה שלא יוכל להשיג לא יוכל לדבר ממנו. וע"כ קריאת הא' רומז עליו, שקריאתו הוא אויר שאינו נתפס, כזה א. ונקרא אחדות השוה, כי הוא המקבל אחדות באמת, והוא אב המרחם, שנאמר כרחם אב על בניו, ועליו אמר הכתוב, וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, אע"פ שאינו ראוי, ונקרא כבוד שני, כי הוא אחר מציאת הפלא הנקרא אי"ן, והוא שני לה.

מג. ע"י שער ההקדמות (נה ע"א): ביאור משנת מסכת אבות פ"ה, בעשרה מאמרות נברא העולם וזהו סוד משנת ב' מאמרות נברא העולם: ומה ת"ל, והלא במאמר א' יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים, שמאבדים את העולם, שנברא ב' מאמרות. וליתן שכר טוב לצדיקים, שמקיימים את העולם, שנברא ב' מאמרות וכו' עוד יש טעם שני, למה שנוגע אל המאמרות עצמם, כי אלו היו תחלה כלם מאמר אחד,

כי הוא אמון הרבה אשמה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הגאה ממקום שיצאת ממנו אמר לה כלום אני עושה אלא להכעיס את בורא.

לט. ז"ל בשלימות: הרס בעברתו מבצרי בת יהודה ר' יודן אמר כל בירה ובירה שהיתה בירושלים לא היתה ראויה להכבש פחות מארבעים יום ר' פנחס אמר פחות מחמשים יום וכיון שגרמו עונות הרס בעברתו מבצרי בת יהודה הגיע לארץ חלל ממלכה ושריה חלל ממלכה אלו ישראל כד"א (שמות י"ט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ושריה אלו שרים של מעלן את מוצא עד שלא באו השונאים היה ירמיה אומר להם עשו תשובה שלא תלכו בגלות אמרו לו אם יבאו השונאים מה יכולין לעשות לנו חד אמר אנא מקיף לה חומת מיא וחרינא אמר אנא מקיף לה חומת נורא וחרינא אמר אנא מקיף לה חומת פרזלא אמר להו הקב"ה בדידי אתון משתמשין עמד הקב"ה ושינה את שמותם של מלאכים דעל מיא עבד על נורא ודעל נורא עבד על פרזלא והיו מזכירין שמותם מלמטה ולא היו עונין להם הדא הוא דכתיב (ישעיה מ"ג) ואחלל שרי קדש וכיון שגרמו העונות ובאו השונאים התחילו מזכירין שר פלן איתא עבדי לו מיליא פלן אמר ליה לית בחילי דאנא מירים מינה ד"א חלל ממלכה ושריה חלל